

چالش‌های پداگوژیکی معلمان مدارس ابتدایی در آموزش مجازی در دوره گسترش بحران کرونا: تجارب معلمان مناطق مرزی

شیوا جلایری لائین^۱، استادیار مؤسسه آموزشی عطار، مشهد، ایران

علیرضا مهربانی^۲، دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه درسی، دبیر آموزش و پرورش مدارس مرزی کلات، کلات، ایران

حسین جعفری ثانی^۳، دانشیار گروه مطالعات برنامه درسی و آموزشی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

محسن آیتی^۴، دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

مقدمه

پاندمی کرونا چالش^۵ اساسی در تمام بخش‌های اجتماع ایجاد کرده است. یکی از این حوزه‌ها امر تعلیم و تربیت و آموزش بود به دلیل مسری بودن و شیوع بالا بیماری توسط کرونا و ویروس اکثر مدارس با تغییر در شیوه‌های آموزش حضوری به نظام آموزش و یادگیری الکترونیکی و آموزش آنلاین روی آوردند (تقی زاده و همکاران، ۱۳۹۹)، از طرفی همان‌طور که می‌دانیم، انسان‌ها در جوامع زندگی می‌کنند و هر جامعه دارای فرهنگ^۶ خاصی می‌باشد و ممکن است عناصر فرهنگی بی‌اختیار از یک سیستم به سیستم دیگر راه یابد. هر یک از جوامع بشری سیستم اجتماعی و فرهنگی خاص خود را دارد که به‌طور کلی، این سیستم نمودی خاص و بی‌همتا از فرهنگ آن جامعه است (مطیعی لنگرودی، ۱۳۹۴). تعلیم و تربیت مهم‌ترین ابزار برای رسیدن به توسعه متوازن و پایدار و پیشرفت‌های علمی و فن‌آوری است. دگرگونی‌های سریع جامعه معاصر، نیاز آموزش به‌روز و کسب آمادگی برای پذیرش این تغییرات در ابعاد گوناگون زندگی را ضروری می‌سازد و مناطق مرزی دارای خرده‌فرهنگ جایگاه ویژه‌ای دارند (پردنجانی و همکاران، ۱۳۹۹). ویروس کرونا آموزگاران را برای تدریس در خانه تقویت کرد به گفته جکوبز^۷ (۲۰۱۳) یادگیری آنلاین به اندازه یادگیری سنتی کلاس مؤثر است. اینکه یک دانش‌آموز چگونه یا چقدر خوب یاد می‌گیرد با کیفیت آموزش آنلاین مشخص می‌شود؛ اما این پیامدها با توجه به شرایط برخورداری از امکانات در مناطق مختلف متفاوت است. در راستای چالش‌های کرونا تحقیقات مختلفی صورت گرفته پژوهش‌های مختلفی از جمله تحقیق - قلم‌کاریان و چهارزی (۱۳۹۹)، طالب‌زاده، (۱۳۹۹)، حسینی و دیوسالار، (۱۳۹۹)، دارایی و همکاران، (۱۳۹۹)، این (۲۰۱۸) و (یولیا^۸، ۲۰۲۰) در مورد مزایا و معایب آموزش مجازی در مدارس، انجام گرفته است اما خلاً پیامدهای کرونا در مورد آموزش در مناطق خرده‌فرهنگ مرزی حومه کلات به علت عدم پرداخته شدن یا کمتر پرداخته شدن کاملاً احساس می‌شود

1. s.jalayeri@attar.ac.ir
 2. alireza17.431374@gmil.com
 3. hsuny@um.ac.ir
 4. mayati@birjand.ac.ir
 5. Challenge
 6. Culture
 7. jacobs
 8. Yulia

به همین دلیل پژوهشگر بر آن است که بررسی چالش‌های پداگوژیکی معلمان مدارس ابتدایی در آموزش مجازی در دوره گسترش بحران کرونا بپردازد.

روش پژوهش

روش تحقیق کیفی، از نوع پدیدارشناسی است. قلمرو مطالعاتی شامل کلیه معلمان بومی منطقه شهر کلات و لاین نو بودند. نمونه‌گیری هدفمند از نوع معیار است در این راستا معلمانی انتخاب شدند که در دوره کرونا و قبل کرونا در مناطق مرزی تدریس داشته‌اند. در نمونه‌گیری هدفمند، قصد محقق انتخاب مواردی است که با توجه به هدف تحقیق، اطلاعات زیادی داشته باشند. مایکل پاتون^۱ این نمونه‌گیری را «هدفمند» نامیده است (گال و همکاران، ۱۳۹۲). ابزار گردآوری داده‌ها «مصاحبه نیمه ساختاریافته» بود. مصاحبه تا اشباع نظری ادامه یافت در مجموع ۱۱ مصاحبه انجام شد. ویتور، چیس و مند^۲ (۲۰۰۱) تلفیقی از نگاه‌های اعتباریابی در پژوهش شامل: اطمینان‌پذیری^۳، قابل قبول بودن، اصالت^۴ و صداقت و از نظر لینکلن و گوبا^۵ (۱۹۸۵)، جهت تعیین «اعتباریابی داده‌ها» از سه معیار موردنظر صاحب‌نظران مطالعات کیفی، شامل «قابل قبول بودن»، «قابلیت اطمینان» و «تائید پذیری» (کرسول، ۱۳۹۴)، استفاده شد. جهت «قابل قبول بودن» و «تائید درستی یافته‌ها، رونوشت‌های مصاحبه و گزارش پژوهش برای معلمان ارسال شد تا موافقت مطالب ذکر شده و یافته‌های پژوهش مشخص شد. به منظور تضمین «قابلیت اطمینان» یافته‌ها تلاش شد تا فرایندها و تصمیمات مربوط به پژوهش به‌طور واضح در متن پژوهش تشریح شود. برای «تائید پذیری» نتایج یافته‌ها با پیشینه پژوهش، مقایسه شد و با استناد به بحث‌های نظری در تبیین آن‌ها اقدام شد. به منظور تحلیل داده‌ها در مطالعه حاضر، از روش کدگذاری کلایزی استفاده شد در مرحله اول، در پایان هر مصاحبه و ثبت یادداشت‌برداری‌های میدانی، ابتدا بیانات و اظهارات معلمان، کلمه به کلمه و سطر به سطر روی کاغذ نوشته شد. در مرحله دوم، زیر اطلاعات با معنی و بیانات مرتبط با پدیده مورد بحث، خط کشیده شد و به این طریق جملات مهم مشخص شد. مرحله سوم که استخراج مفاهیم فرموله است، در این مرحله، سعی شد تا از هر عبارت یک مفهوم که بیانگر معنی و قسمت اساسی تفکر فرد بود استخراج شود. بعد از استخراج کدها، مطابق مرحله چهارم کلایزی، پژوهشگر مفاهیم تدوین شده را به دقت مطالعه کرد و بر اساس تشابه، آن‌ها را دسته‌بندی نمود. بدین صورت، دسته‌های موضوعی از مفاهیم تدوین شده تشکیل شد. در مرحله پنجم، نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه به هم پیوند یافتند و دسته‌های کلی‌تری را به وجود آوردند. در مرحله ششم، توصیف جامعی از پدیده تحت مطالعه انجام شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاصل از بررسی راهکارها و دلالت‌های کرونا در مناطق مرزی در ۹ مقوله و دو محور انجام شد سؤال ۱. چالش‌های پداگوژیکی معلمان مدارس ابتدایی مناطق مرزی در آموزش مجازی در دوره گسترش بحران کرونا کدامند؟

1. Michael patton
2. Whittemore, Chase & Mandle
3. Credibility
4. Authenticity
5. LincolN & Guba

- فعالیت‌های پداگوژیکی معلمان مرتبط با مقوله رسانه‌ها: معلمان اذعان دارند چالش‌هایی مرتبط با عدم آشنایی با نرم‌افزارها و عدم دسترسی به رسانه مناسب جهت آموزش، هزینه‌های تهیه رسانه در مناطق مرزی و عشایری یک چالش است که در این زمینه معلمان از راهکارهایی چون استفاده از فلش با به‌کارگیری تلویزیون و دستگاه دیجیتالی، آموزش استفاده از فلش در تلویزیون و دستگاه دیجیتال استفاده کردند که نتیجه این اقدامات تربیتی کاهش چشم‌گیر هزینه و رعایت اصل سیم قانون اساسی و رضایت والدین و کاهش فشار روانی والدین را در پی داشت

- فعالیت‌های پداگوژیکی معلمان مرتبط با چالش‌های دانش‌آموزان: معلمان معتقدند که عدم علاقه دانش‌آموزان در دوره کرونا به یادگیری، مشکلات مربوط به دانش متمرکز و پیچیدگی‌های برای دانش‌آموزان بومی، ترک تحصیل و مشکلات مرتبط با درگیری آن‌ها در خانواده از چالش‌های دوره کرونا است. اقدامات تربیتی چون دادن سؤالاتی از واحد درسی در سطوح بلوم، استفاده از محتوای جذاب و بسط دادن مواد درسی به محیط خانه و دانش بومی، استفاده از نرم‌افزار camtasia برای تهیه کلیپ‌هایی با فرمت‌هایی که تلویزیون فراخوانی می‌کند. هفته‌ای یک ساعت جلسه با دانش‌آموز در روز چهارشنبه برای بررسی مشکلات و دادن برنامه، توجیه والدین در ابتدای سال به‌عنوان یار معلم در خانه و همچنین تماس تلفنی، فراخوانی دانش‌آموزان ترک تحصیل و اجرای روش تصویرسازی ذهنی برای تأثیر بر ناخودآگاه با داستان، نقاشی، زندگی‌نامه، دانشمندان... در زمان حضور یک ساعت در مدرسه در ایام کرونا و دادن تکالیف و تجاربی که جنبه بومی دارد.

- فعالیت‌های پداگوژیکی معلمان مرتبط با چالش‌های عنصر معلم: از نظر معلمان نبود محتوای رسانه‌ای، کمبود زمان برای تهیه فیلم مرتبط با محتوا، درگیری طولانی آموزش در خارج از وقت قانونی و عدم آشنایی با نرم‌افزارها و فضای مجازی برای بعضی از معلمان روستا و چالش تدریس دروس عملی از چالش‌های دوره کرونا است. پداگوژی معلمان در این زمینه شامل تقسیم تهیه محتوا بین همکاران، تهیه آزمون‌ها به صورت فیلم با نرم‌افزار Snagit و Adobe Reader، تهیه گزارش از فیلم و انجام تکالیف عملکردی که شکل بومی دارند، حضور در روز چهارشنبه و ارائه گزارش و اهدافی که دانش‌آموز از طریق محتوا به آن رسیده است و استفاده از زبان مادری جهت توضیح محتوا.

- فعالیت‌های پداگوژیکی معلمان مربوط به محتوای درس: معلمان اذعان دارند که وجود محتوای متمرکز که برای دانش‌آموزان درک و فهم آن مشکل است یک چالش در مناطق مرزی است. پداگوژیکی تربیتی معلمان در این خصوص تهیه سطوح از آزمون‌ها و درس‌نامه و فیلم با نگاه به فرهنگ بومی آن‌ها جهت درک و فهم بهتر درس و محتوا، استفاده از تم‌های مختلف و آهنگ و بیان در غالب داستان و خاطره و نقاشی که نگاه به فرهنگ بومی و جذابیت‌های آن و... با استفاده از قلم نوری، camtasia pdf annotator، تهیه محتوای دروس به شکل ملموس با استفاده از مثال و نمونه‌های محیط محور بین همکاران، آزمون‌ها به صورت فیلم با نرم‌افزار Snagit و Adobe Reader در اختیار دانش‌آموز قرار می‌گرفت. تهیه گزارش از فیلم و انجام تکالیف عملکردی که اکثر این فیلم‌ها علاوه بر ارتباط با درس در کتاب با فرهنگ بومی آن‌ها نیز مرتبط بود تا یادگیری بهتر اتفاق بیفتد.

سؤال ۲. با توجه به تجارب به دست آمده از بحران کرونا چه تغییراتی لازم است در برنامه درسی مدارس دوره ابتدایی مناطق مرزی به وجود آید؟

جدول ۱- دلالت‌های کرونا برای برنامه درسی مناطق مرزی

<p>کد: ۸,۱۳,۱۱,۱۲۴,۹,۱</p>	<p>کد ۹" در دوره کرونا ویروس برنامه درسی و محتوای ملی که برای خرده فرهنگ به خودی پیچیده بود، آموزش آن پیچیده تر و گنگ شد نه محتوایی در مورد فرهنگ بومی و نه در مورد تاریخ و جغرافیایی آن‌ها در کتاب‌ها چیزی هست این مسئله برای معلمان مشکلات زیادی به وجود آورد گرچه معلمان در امر تربیت بیشتر به کمک مثال‌های بومی این پیچیدگی را کاهش می‌دهند اما این کار مقطعی و غیر قابل طرح ریزی است.</p> <p>کد ۱۳ می‌گوید با توجه به اینکه دانش‌آموزان و معلمان مناطق مرزی بیشتر از روش‌های تدریس طبیعت‌گردی و محیط محور استفاده می‌کنند لذا پیشی بینی استفاده از روش‌های مختلف در یادگیری آنلاین خیلی بهتره</p>	<p>محتوای باید به شکل خودآموز، چند رسانه توجه به محتوایی بومی در کنار محتوای ملی برای ایجاد جذابیت در کلاس‌های مجازی، محتوا شامل واحدهای کوچکی برای تقویت تفکر و درک مسئله باشد به کمک قابلیت‌های چند رسانه‌ای بودن محتوا باعث ایجاد علاقه و انگیزش شود. تهیه و تدارک بسته‌های محتوایی، تهیه و ساخت آزمون‌های آنلاین، تدارک اتاق گفتگو برای دانش‌آموزان و معلم، تدارک اتاق گفتگو و تالارهای گفتگوی فردی و گروهی، استفاده از جلوه‌های بصری و عینی در محتوا و تمرین‌ها، پیش‌بینی استفاده از روش‌های مختلف در تدریس، پیش‌بینی تجارب یادگیری محیط محور با توجه به تجارب بومی در کلاس مجازی. بیشتر مسئولیت یادگیری بر عهده دانش‌آموزان باشد فعالیت‌هایی همچون وبلاگ نویسی، وب کوئیس، ترغیب فعالیت یادگیرنده ایجاد کنجکاوی و ترغیب حس کنجکاوی استفاده از تکالیف و فعالیت‌هایی که جنبه بومی دارند.</p> <p>ایجاد آزمون‌های آنلاین به شکل عملکردی و بررسی پوشه، ارزیابی یادگیرنده محور، ارزشیابی متنوع و فرایندی.</p>	<p>تغییرات مربوط به برنامه درسی</p>
<p>کد: ۴,۶,۷,۱۱,۱۰,۳,۹, ۵</p>	<p>کد ۳: می‌گوید اولاً اگر معلمان بومی در مناطق مرزی مشغول به کار باشند به دلیل در دسترس بودن و نداشتن مشکلات رفت‌وآمد بهتر می‌توانند با دانش‌آموزان ارتباط پیدا کنند و مسئله دیگر آموزش آن‌هاست معلمان لازم است که آموزش‌هایی را برای عوامل غیر پیش‌بینی شده ببینند تا در مواقع بحران راحت‌تر مشکلات را مدیریت کنند و مشکل را جمع کنند</p>	<p>۱. استخدام معلمان بومی به جهت آشنایی بیشتر با دانش‌آموزان و محیط و در دسترس بودن در بحران‌ها و غیره. ۲. آموزش معلمان در دوره‌های ضمن خدمت جهت آشنایی با چالش‌هایی مرتبط با بحران‌ها و عوامل پیش‌بینی نشده ۳. آشنایی معلمان خرده فرهنگ‌ها با امکانات فضای مجازی مانند نرم‌افزارها، ساخت آزمون‌ها، استفاده از صدا و رنگ و جذابیت‌های فرهنگ بومی در آموزش، استفاده از اتاق گفتگو برای دانش‌آموزان و مدیریت آن‌ها در فضای مجازی در برنامه درسی خرده فرهنگ‌ها</p>	<p>تغییرات مرتبط با معلمان</p>
<p>کد: ۱,۱۰,۴,۷,۱۱,۹</p>	<p>کد ۳ در این خصوص می‌گوید در بحران کرونا مشکلات زیادی بین دانش‌آموزان و والدین به وجود آمد اگر بتواند در شرایط عادی اطلاعاتی کلی به والدین در خصوص آشنایی با وظایف فرزندان و کار کردن با آن‌ها داده شود اوضاع بهتر می‌شود و هم می‌توانند کمک یار معلمان باشند</p>	<p>۱. آموزش به والدین جهت آشنایی با وظایف دانش‌آموزان و کمک به فرزندان در شرایط خاص</p>	<p>آگاهی بخشی والدین به عنوان نیروی کمکی به معلمان در شرایط خاص</p>
		<p>۱. تجهیز مدارس مناطق روستایی به سیستم و کامپیوتر جهت آشنایی دانش‌آموزان با فضای مجازی ۲. برنامه‌های طراحی شده جهت پوشش دهی اینترنت در محیط‌های دور دست مرزی جهت دسترسی دانش‌آموزان به اینترنت</p>	<p>سیستم اینترنت و کامپیوتر و رسانه‌ها جهت</p>

<p>کد ۸،۹،۲،۵،۱۰،۴،۷</p>	<p>کد ۹ می گوید برنامه های درسی الان به شکل یکنواخت و بسته است اگر بتوان برنامه ها را طوری طراحی کرد که دست معلم و دانش آموزان باز باشد و بتوانند قسمت هایی که لازم است را در شرایط حساس اجرا کنند و برنامه انعطاف لازم را داشته باشد خیلی خوبه</p>	<p>۱. وجود انعطاف در برنامه های درسی تا معلمان بتوانند با توجه به شرایط در آن مداخله کرده و بتوانند آن را با اندک تغییراتی به اجرا بگذارند</p>	<p>هویت برنامه درسی به شکل منعطف</p>
--------------------------	---	--	--------------------------------------

نتیجه گیری

این پژوهش با هدف مطالعه تجارب معلمان منطقه مرزی در مورد چالش ها و راهکارها و بررسی ویژگی های برنامه درسی متناسب با ویژگی های آن ها در مواجهه با بحران های آتی به روش کیفی از نوع پدیدارشناسی در منطقه بومی شهرستان کلات انجام شد. نتایج یافته ها در دو محور اصلی چالش ها و راهکارها و دلالت ها و ۹ زیر مؤلفه فرعی انجام شد در ادامه و در ذیل تائید پذیری مهم ترین یافته ها با مبانی نظری انجام گرفته است.

نتایج نشان داد که جهت عملکرد بهتر در مواجهه با بحران ها باید برنامه درسی ویژگی های خاصی را داشته باشد و تغییراتی در عناصر برنامه درسی ایجاد گردد؛ که به طور کلی تغییراتی همچون انعطاف داشتن، توجه به تجارب بومی در محتوا و اهداف و تجارب یادگیری که این یافته ها با یافته های پژوهش جلالیری لایین و همکاران (۲۰۱۹) و جلالیری لایین و همکاران (۱۳۹۸)، میسکو^۱ (۲۰۱۸)، آیدین و اوز فیدان^۲ (۲۰۱۴)، الیسمایل^۳ (۲۰۱۶) و موجنج و هررال^۴ (۲۰۱۶)، همسو است. از جمله پیامدهای کرونا برای معلمان و دانش آموزان شامل مواردی چون یادگیری هم زمان، تعامل در فضای مجازی است و چالش هایی همچون آماده نبودن بستر و زیر ساخته ها و عدم آشنایی با سیستم های مجاری، چالش های پوشش دهی اینترنت و ... نیز از جمله چالش های کرونا در منطقه هستند که این یافته ها با نتایج با یافته های طالب زاده (۱۳۹۹)، همسو است (شلی بر و بلیلی، ۱۳۹۹ و عرب پور کنگویی و شیخ زاده، ۱۳۹۶) همسو است.

باید توجه داشت ایران کشوری دارای خرده فرهنگ های زبانی و قومیت های مختلف است که بسیاری از این خرده فرهنگ های در مناطق دوردست زندگی می کنند با توجه به پیامدهای آموزش های مجازی برای دانش آموزان باید چالش های آن را نیز در نظر داشت چراکه مناطق محروم علاوه بر اینکه دسترسی کامل به امکانات فضای مجازی ندارند بحث تخریب فرهنگ بومی آن ها نیز بحث مهمی است. با توجه به اینکه اسناد بالادستی ایران نیز توجه به حقوق آموزشی و فرهنگی اقلیت های بومی را مورد توجه قرار داده است لذا با توجه به تجارب به دست آمده از بحران کووید در این مناطق لازم است تغییراتی در برنامه های درسی به وجود آید تا در مواجهه با بحران های آتی بتوان از برنامه درسی نسبی و منعطف در جهت بهبود عملکرد دانش آموزان اقداماتی مؤثر انجام داد و از پدآگوزی معلمان این منطقه که اقدامات عملیاتی در ایام کرونا در این زمینه انجام داده اند بهره برد.

1. Misco,
2. Aydin & Ozfidan
3. Alismail
4. Muchenje & Heeralal

منابع

- ابطحی فروشانی، سیده آسیه؛ کتابی فشکی، مریم و میرزائی عباس‌آبادی، حامد (۱۳۹۹). ادراک از آموزش‌های مجازی در دوران کرونا، دومین کنفرانس مهندسی صنایع، اقتصاد و مدیریت.
- احمدی دارانی، امین و رضایی، مسعود و قربانی، محمد (۱۳۹۹). بررسی مزایا و معایب آموزش مجازی در آموزش و پرورش، اولین همایش ملی آموزش‌های مجازی در حوزه آموزش و پرورش، رفسنجان.
- تقی زاده، سعیده، حاجی، جمالی و محمدی مهر، مژگان (۱۳۹۹)، مطالعه تطبیقی چالش‌ها و فرصت‌های آموزش عالی در دوران پاندمی کرونا در ایران و جهان، فصلنامه پرستار و پزشک در رزم، سال ۸: ۴۷-۵۷.
- جلابری لایین، شیوا، آیتی، محسن، جعفری ثانی، حسین، اکبری، محمد (۱۳۹۸)، ارائه الگوی برنامه درسی بومی درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی برای مناطق دارای خرده‌فرهنگ. پایان‌نامه دکتری دانشگاه بیرجند.
- حسینی، سیده بتول و دیوسالار، مریم (۱۳۹۹). مزایا و معایب آموزش مجازی در مدارس، پنجمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد.
- شهبلی بر، مجیب الرحمن و شاکری بلیلی، رضا (۱۳۹۹). بررسی آموزش مجازی، اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت، میناب.
- طالب‌زاده، فاطمه (۱۳۹۹). تأثیر آموزش مجازی بر یادگیری دانش‌آموزان، هشتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران.
- عرب پورگتکویی، ربابه و شیخ‌زاده، محمد اکبر (۱۳۹۶). بررسی مزایا و معایب آموزش الکترونیکی بر یادگیری دانش‌آموزان، کنفرانس بین‌المللی علوم اجتماعی و علوم تربیتی ایران.
- قلم‌کاریان، سید محمد و چهارازی، شهلا (۱۳۹۹). بررسی تأثیرات مثبت و منفی آموزش مجازی بر نگرش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پنجمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های دینی و اسلامی، حقوق، علوم تربیتی و روانشناسی، تهران.
- کرسول، جان (۱۳۹۶)، پویای کیفی و طرح پژوهش انتخاب از میان پنج رویکرد (روایت پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده بنیاد، قوم‌نگاری و مطالعه موردی). ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی. تهران: انتشارات صفار.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن، غلامی، علی، محمدزاده لاریجانی، فاطمه (۱۳۹۴). رویکرد بومی به نظریه خرده‌فرهنگ دهقانی راجرز با تأکید بر روش‌های کمی (مطالعه موردی: دهستان سکمن آباد شهرستان خوی)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۳-۳، پیاپی ۴.
- میرانی سرگزی، حیدیری ابوان، محمدجواد، عسگری، مهتاب (۱۳۹۹). کرونا چالش‌های آموزش مجازی، دومین کنفرانس روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و مشاوره.
- Ahmadloo R. (2017). Comparison of job satisfaction of primary school teachers in the Education Department of District 4 of Tabriz based on the power sources of principals. *Educational Management Innovations*, 11(4): 91-104.
- Alismail, H. A. (2016). Multicultural Education: Teachers' Perceptions and Preparation. *Journal of Education and Practice*, 7(11): 139-146.
- Aydin, H. & Ozfidan, B. (2014). Perceptions on mother tongue based multicultural and bilingual education in Turkey. *Multicultural Education Review (MER)*, 6(1): 51-78.
- Azarmi, S. Farzan, F. & Amirnejad, S. (2016). A study of the relationship between spiritual intelligence and organizational citizenship behavior in physical education teachers in Ardabil province. *Journal of Sports Management and Motor Behavior*, 12(24): 84-69.
- Bender, L. (2020). Key Messages and Actions for COVID-19 Prevention and Control in Schools. *Education UNICEF NYHQ*.
- Jacobs, P. (2013). The challenges of online course for the instructor. *Research in Higher Education Journal*. (1)2. 1-16.
- Mayadas, A. F., Bourne, J. & Bacsich, P. (2009). Online education today. *Science*, 323 (5910): 85-89.
- Misco, T. (2018). Culturally Responsive Curriculum and Pedagogy in the Commonwealth of the Northern Mariana Islands. *International Journal of Multicultural Education*, 20(2): 81-100.

Muchenje, F. & Heeralal, P. J. (2016). Teachers' Views on the Accommodation of Students' Cultural Diversity in Curriculum Instructional Materials in Use in Primary Schools in Chegutu District Zimbabwe. *Journal of Social Sciences*, 47(2): 142-150.

Mwebi, R. B. (2021). Corona Virus and Education Crisis in Kenya: Lessons Learnt. *European Journal of Education and Pedagogy*, 2(3): 133-136.

Pozas, M. Letzel, V. & Schneider, C. (2021). Homeschooling in times of corona: exploring Mexican and German primary school students' and parents' chances and challenges during homeschooling, *European Journal of Special Needs Education*, 36:1, 35-50.

Rachel Banki, S. (2021). *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning* Vol. 14 No. 1, pp. 65-74 Emerald Publishing Limited 2397-7604.

Yulia, H. (2020). Online Learning to Prevent the Spread of Pandemic Corona Virus in Indonesia. *ETERNAL (English Teaching Journal)*, 11(1).